

ΦΙΟΝΤΟΡ ΝΤΟΣΤΟΓΕΦΣΚΙ

Το όνειρο ενός
γελοίου ανθρώπου

Λευκές νύχτες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

 είμαι ένας γελοίος άνθρωπος. Αυτοί με λένε τρελό. Κάτι τέτοιο θα ήταν προαγωγή, αν γι' αυτούς δεν παρέμενα ακόμη τόσο γελοίος όσο και πριν. Τώρα πια όμως δεν θυμώνω, τώρα μου είναι όλοι τους συμπαθείς, ακόμα κι όταν γελάνε μαζί μου – ειδικά μάλιστα τότε μου είναι ιδιαίτερος συμπαθείς. Θα γελούσα κι εγώ, όχι βεβαίως μαζί μου, αλλά από αγάπη γι' αυτούς, αν δεν λυπόμουν τόσο κοιτώντας τους. Λυπάμαι επειδή δεν γνωρίζουν την αλήθεια, ενώ εγώ τη γνωρίζω την αλήθεια. Αχ τι δύσκολο που είναι να γνωρίζεις εσύ και μόνο εσύ την αλήθεια! Αυτοί όμως δεν θα το καταλάβουν κάτι τέτοιο. Όχι, δεν θα το καταλάβουν.

Παλιότερα στεναχωριόμουν πολύ που έδινα την εντύπωση αστείου ανθρώπου. Δεν φαινόμουν, ήμουν. Πάντα ήμουν γελοίος, και το ξέρω, ίσως ήμουν γελοίος από την ημέρα που γεννήθηκα. Μπορεί να το ήξερα πως είμαι

γελοίος από τα επτά μου κιόλας. Ύστερα πήγα σχολείο, μετά στο πανεπιστήμιο και τι να πεις – όσο περισσότερο σπούδαζα, τόσο περισσότερο εμπέδωνα πως είμαι γελοίος. Έτσι ώστε για μένα η πανεπιστημιακή μου γνώση να μην υπήρξε παρά μόνο για να μου αποδείξει στο τέλος και να μου εξηγήσει, όσο περισσότερο εμβάθυνα στο θέμα, ότι είμαι γελοίος. Έτσι όπως πήγαιναν τα πράγματα στο επιστημονικό πεδίο, πήγαιναν και στη ζωή μου. Με κάθε χρόνο που περνούσε, μέσα μου μεγάλωνε και δυνάμωνε η ίδια αυτή συνειδητοποίηση της γελοιότητάς μου από κάθε άποψη. Γελούσαν μαζί μου όλοι και πάντα. Κανείς τους όμως δεν ήξερε και δεν μάντευε πως αν υπήρχε άνθρωπος στη γη που να ήξερε καλύτερα απ' όλους πως είμαι γελοίος, αυτός ήμουν εγώ ο ίδιος. Και να που αυτό για μένα ήταν το πιο προσβλητικό απ' όλα, πως κανείς τους δεν το ήξερε. Αλλά γι' αυτό υπεύθυνος ήμουν εγώ ο ίδιος: Ήμουν πάντα τόσο περήφανος, που με κανέναν τρόπο και ποτέ δεν θέλησα να το παραδεχτώ απέναντι σε κανέναν. Η περηφάνια αυτή μεγάλωσε μέσα μου με τα χρόνια, και αν ποτέ συνέβαινε να επέτρεπα στον εαυτό μου να παραδεχτεί πως είμαι γελοίος, τότε, μου φαίνεται, την ίδια στιγμή, το ίδιο βράδυ, θα τίνιζα τα μυαλά μου στον αέρα με το ρεβόλβερ. Αχ πόσο υπέφερα στην εφηβεία μου από τον φόβο μου πως δεν θα άντεχα και ξαφνικά θα το παραδεχόμουν στους φίλους μου. Αλλά από τότε που μεγάλωσα κάπως, παρότι χρόνο με τον χρόνο αναγνώριζα όλο και περισσότερο την τρομερή μου ιδιότητα, για κάποιο λόγο πρέμψα κάπως.

Λέω «για κάποιο λόγο», μιας και μέχρι σήμερα δεν έχω καταλάβει το γιατί. Τως επειδή στην ψυχή μου μεγάλωνε μια τρομακτική αγωνία για ένα θέμα που με ξεπερνούσε κατά πολύ: πρόκειται για την πεποίθησή μου πως σε αυτό τον κόσμο όλα είναι αδιάφορα. Το συναισθανόμουν καιρό αυτό, αλλά η πλήρης πεποίθηση εδραιώθηκε την περασμένη χρονιά, κάπως ξαφνικά. Ξαφνικά ένιωσα πως μου είναι όλα αδιάφορα, το αν υπήρχε καν ο κόσμος ή αν δεν υπήρχε πουθενά τίποτα. Άρχισα να ακούω και να νιώθω με όλο μου το είναι πως δεν υπήρχε τίποτα γύρω μου. Στην αρχή είχα την εντύπωση πως πρωτίτερα υπήρχαν πολλά, μετά όμως κατέληξα στο ότι και πρωτίτερα δεν υπήρχε τίποτα, και πως απλώς μου είχε φανεί. Σιγά σιγά πείστηκα πως δεν πρόκειται να υπάρξει και τίποτα. Τότε ξαφνικά σταμάτησα να θυμώνω με τους ανθρώπους και άρχισα σχεδόν να τους αγνοώ. Αυτό μου έβγαινε και στις μικρότερες λεπτομέρειες: συνέβαινε, για παράδειγμα, να περπατάω στον δρόμο και να πέφτω πάνω σε ανθρώπους. Και όχι πως ήταν από αφηρημάδα: τι να σκέφτομαι άλλωστε όταν εκείνο τον καιρό είχα τελείως σταματήσει να σκέφτομαι; Μου ήταν όλα αδιάφορα. Και να έλεγες πως έλυσα τα προβλήματά μου; Μπα, ούτε ένα δεν έλυσα, και πόσα ήταν άλλωστε; Μου ήταν όμως όλα αδιάφορα, και τα προβλήματα απομακρύνθηκαν.

Και να που μετά ξαφνικά έμαθα την αλήθεια. Την αλήθεια την έμαθα τον περασμένο Νοέμβριο, ακριβώς στις τρεις του μηνός, κι από κείνη την ώρα θυμάμαι κάθε

μου στιγμή. Ήταν μια μελαγχολική, η πιο μελαγχολική νύχτα που θα μπορούσε να υπάρχει. Επέστρεφα στις έντεκα τη νύχτα στο σπίτι και θυμάμαι πως σκέφτηκα ακριβώς αυτό, πως δεν μπορεί να υπάρχει πιο μελαγχολική νύχτα. Ακόμα και από άποψη φυσικής επιστήμης. Έβρεχε όλη την ημέρα, ήταν η πιο κρύα και κατσούφικη βροχή, ακόμα και κάπως απειλητική ήταν αυτή η βροχή, το θυμάμαι αυτό, ήταν μια βροχή φανερά εχθρική προς τους ανθρώπους. Και τότε ξαφνικά, στις έντεκα, έπιασε μια τρομακτική υγρασία, ήταν πιο υγρά και κρύα και από την ώρα που έβρεχε, από παντού έβγαιναν ατμοί, από κάθε πέτρα στον δρόμο, από κάθε στενάκι, αν κοιτούσες στο βάθος του, μακριά, από τον δρόμο. Ξαφνικά μου φάνηκε πως αν έσβηνε παντού το γκάζι, θα γίνονταν όλα πιο ευχάριστα, ενώ με το γκάζι σου σφίγγεται η καρδιά, επειδή το γκάζι τα φωτίζει όλα αυτά. Εκείνη την ημέρα δεν είχα φάει σχεδόν τίποτα, από ωρίς το απόγευμα καθόμουν σε ενός μηχανικού μαζί με δυο φίλους του. Δεν μιλούσα καθόλου και, καθώς φαίνεται, τους έσπασα τα νεύρα. Μιλούσαν για κάτι στενάχωρο και ξαφνικά νευρίασαν. Στην πραγματικότητα δεν τους ένοιαζε και πολύ, το έβλεπα, νευρίαζαν απλώς έτσι. Και τότε ξαφνικά τους το είπα: «Μα, κύριοι, στην πραγματικότητα δεν σας νοιάζει». Αυτοί δεν προσβλήθηκαν, παρά γέλασαν. Επειδή τους το είπα χωρίς μομφή καμία, απλώς επειδή μου ήταν όλα αδιάφορα. Το είδαν πως μου ήταν αδιάφορο και τους φάνηκε αστείο.

Την ώρα που έκανα τη σκέψη για το γκάζι στον δρόμο,

κοίταξα τον ουρανό. Ο ουρανός ήταν τρομερά σκοτεινός, αλλά ξεχώριζαν καθαρά κάποια κουρέλια από σύννεφα, και ανάμεσά τους κάτι απύθμενοι μαύροι λεκέδες. Ξαφνικά, σε έναν απ' αυτούς τους λεκέδες πρόσεξα ένα αστεράκι και άρχισα να το κοιτάω επίμονα. Αυτό συνέβη επειδή αυτό το αστεράκι με έκανε να σκεφτώ κάτι: αποφάσισα να αυτοκτονήσω εκείνη τη νύχτα. Το είχα αποφασίσει ήδη στα σίγουρα εδώ και δυο μήνες, και παρά τη φτώχεια μου, είχα αγοράσει ένα υπέροχο ρεβόλβερ και το είχα οπλίσει την ίδια μέρα. Είχαν περάσει όμως ήδη δυο μήνες κι αυτό βρισκόταν ακόμη στο συρτάρι. Μου ήταν όμως κι αυτό αδιάφορο, τόσο που ήθελα να πιάσω την κατάλληλη στιγμή, όταν δεν θα μου ήταν τόσο αδιάφορο. Γιατί αυτό, δεν ξέρω. Έτσι, αυτούς τους δυο μήνες, κάθε νύχτα, επιστρέφοντας στο σπίτι, έκανα τη σκέψη πως θα σκοτωνόμουν. Περίμενα απλώς την κατάλληλη στιγμή. Και να που τώρα αυτό το αστεράκι με έκανε να σκεφτώ, και το αποφάσισα, πως αυτό θα συνέβαινε απαραίτητως την ίδια εκείνη νύχτα. Γιατί με έκανε να το σκεφτώ αυτό το αστεράκι, δεν το ξέρω.

Και να, την ώρα που κοιτούσα τον ουρανό, με άρπαξε ξαφνικά από τον αγκώνα εκείνο το κοριτσάκι. Ο δρόμος ήταν άδειος, δεν υπήρχε σχεδόν κανένας. Λίγο πιο μακριά κοιμόταν στο αμάξι του ένας αμαξάς. Το κοριτσάκι ήταν περίπου οκτώ χρονών, φορούσε ένα φουστανάκι μόνο κι ένα μαντιλάκι, ήταν βρεγμένη από πάνω ως κάτω, θυμάμαι ειδικά τα βρεγμένα και σκισμένα της παπούτσια, ακό-

μη τα θυμάμαι. Κόλλησε το βλέμμα μου πάνω τους. Εκείνη βάλθηκε να με τραβάει από τον αγκώνα και να φωνάζει. Δεν έκλαιγε, αλλά φώναζε κοφτά κάτι λέξεις που δεν μπορούσε να τις προφέρει καλά, επειδή έτρεμε ολόκληρη με κάτι μικρά ρίγη από το κρύο. Για κάποιο λόγο ήταν τρομοκρατημένη και φώναζε απελπισμένα: «Ημανούλα! Ημανούλα!». Γύρισα λίγο το κεφάλι προς το μέρος της, και συνέχισα τον δρόμο μου χωρίς να πω λέξη. Εκείνη έτρεχε και με τραβολογούσε, και στη φωνή της διέκρινα τον ήχο της απελπισίας που βγάζουν τα πολύ τρομαγμένα παιδιά. Τον ξέρω αυτόν τον ήχο. Παρόλο που δεν τελειώνει τις λέξεις της, κατάλαβα πως η μαμά της πέθαινε κάπου ή πως κάτι τους είχε συμβεί, κι εκείνη είχε τρέξει έξω για να βρει κάποιον, κάτι, να βοηθήσει τη μαμά της. Εγώ όμως δεν την ακολούθησα, αντιθέτως, μου πέρασε ξαφνικά η σκέψη απ' το μυαλό να τη διώξω. Στην αρχή της είπα να πάει να βρει έναν αστυνομικό. Εκείνη όμως ξαφνικά σταύρωσε τα χέρια της και με λυγμούς, με κομμένη την ανάσα, συνέχισε να τρέχει δίπλα μου και να μη με αφήνει. Τότε, κάποια στιγμή χτύπησα κάτω το πόδι κι έβαλα τις φωνές. Εκείνη φώναξε μόνο: «Κύριε, κύριε!..», αλλά ξαφνικά με παράτησε και διέσχισε τον δρόμο τρέχοντας: είχε εμφανιστεί κάποιος άλλος περαστικός και, απ' ό,τι φαίνεται, ρίχτηκε να πάει να τον βρει, αφήνοντάς με.

Ανέβηκα στον πέμπτο μου όροφο. Υπενεικιάζω ένα δωμάτιο. Έχω ένα φτωχικό και μικρό δωμάτιο, με ένα ημικυκλικό παράθυρο, κάτω από τη σκεπή. Έχω ένα ντιβάνι

σκεπασμένο με μουσαμά, ένα τραπέζι φορτωμένο βιβλία, δυο καρέκλες και μια πολυθρόνα, πανάρχαιη, αλλά άνετη, απ' αυτές που είχαν οι παππούδες μας. Κάθισα, άναψα ένα κερί και βάλθηκα να σκέφτομαι. Δίπλα μου, στο άλλο δωμάτιο, πίσω από ένα διαχωριστικό, συνεχιζόταν το πανδαιμόνιο. Τρίτη μέρα τώρα. Έμεινε εκεί ένας λοχαγός εν αποστρατεία και είχε φέρει κόσμο, γύρω στους έξι τεμπέληδες, έπιναν βότκα κι έπαιζαν χαρτιά με μια παλιά τράπουλα. Την προηγούμενη νύχτα είχαν καβγαδίσει και ξέρω πως δυο απ' αυτούς μαλλιοτραβιόνταν επί ώρα. Η σπιτονοικοκυρά ήθελε να κάνει παρατήρηση, αλλά φοβόταν τρομερά τον λοχαγό. Στα δωμάτια μένει ακόμα μια κοντή και λεπτή κυρία, του συντάγματος, με τρία μικρά παιδάκια τα οποία έχουν προλάβει κιόλας να αρρωστήσουν. Κι αυτή και τα παιδιά φοβούνται φρικτά τον λοχαγό και όλη νύχτα τρέμουν και σταυροκοπιούνται. Ο πιο μικρός μάλιστα έπαθε κρίση από τον φόβο του. Αυτός ο λοχαγός, το ξέρω σίγουρα αυτό, σταματάει πότε πότε τους περαστικούς στη λεωφόρο Νέφσκι και ζιτιανεύει. Δεν τον δέχονται πουθενά για δουλειά, αλλά, παράξενο πολύ (γι' αυτό και το διηγούμαι), όλο τον μήνα από τότε που ήρθε να μείνει εδώ, δεν με έχει ποτέ ενοχλήσει. Εγώ φυσικά έχω από την αρχή αποφύγει να τον γνωρίσω από κοντά, αλλά κι αυτός από την πρώτη στιγμή που με είδε με βαρέθηκε. Όσο όμως και να φώναζαν πίσω από το διαχωριστικό τους, κι όσοι και να ήταν, δεν με ένοιαζε ποτέ. Κάθομαι όλη τη νύχτα και κυριολεκτικά ούτε που τους ακούω, τόσο τους ξεχνάω.

Είναι που κάθε νύχτα και μέχρι το χάραμα δεν κοιμάμαι, κι αυτό εδώ κι έναν χρόνο. Κάθομαι όλη τη νύχτα δίπλα στο τραπέζι στην πολυθρόνα και δεν κάνω τίποτα. Βιβλία διαβάζω μόνο τη μέρα. Κάθομαι και δεν σκέφτομαι καν. Έτσι, απλώς, περνάνε κάποιες σκέψεις από το μυαλό μου, και τις αφήνω ελεύθερες.

Το κερί κάπκε μέχρι τέλους μέσα στη νύχτα. Κάθισα ήσυχα δίπλα στο τραπέζι, έβγαλα το ρεβόλβερ και το έβαλα μπροστά μου. Όταν το ακούμπησα στο τραπέζι, θυμάμαι, ρώτησα τον εαυτό μου: «Έτσι;», και απάντησα με μεγάλη σιγουριά: «Έτσι». Δηλαδή θα σκοτωθώ. Ήξερα πως αυτή τη νύχτα θα σκοτωνόμουν στα σίγουρα, αλλά δεν ήξερα πόσο ακόμη θα παρέμενα καθισμένος δίπλα στο τραπέζι. Και φυσικά θα σκοτωνόμουν, αν δεν ήταν εκείνο το κοριτσάκι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Βλέπετε: Όσο αδιάφορα και να μου ήταν όλα, στον πόνο, ας πούμε, τον ένιωθα. Αν με χτυπούσε κάποιος, θα ένιωθα πόνο. Έτσι ακριβώς και από ηθικής σκοπιάς: αν συνέβαινε κάτι πολύ θλιβερό, θα ένιωθα θλίψη, όπως και τότε που δεν αδιαφορούσα για τα πάντα στη ζωή μου. Και παλιότερα έχω νιώσει λύπη: ένα παιδάκι θα το βοηθούσα σίγουρα. Γιατί λοιπόν δεν είχα βοηθήσει το κοριτσάκι; Λόγω μιας ιδέας που είχα: την ώρα που με τραβολογούσε και με φώναζε, ξαφνικά μου γεννήθηκε ένα ερώτημα που δεν μπορούσα να απαντήσω. Το ερώτημα ήταν ανόητο, αλλά εγώ θύμωσα. Θύμωσα λόγω της σκέψης πως αν είχα αποφασίσει πως αυτή τη νύχτα θα έβαζα τέρμα στη ζωή μου, τότε θα έπρεπε τα πάντα στον κόσμο να μου είναι, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, αδιάφορα. Γιατί λοιπόν ξαφνικά ένιωσα πως δεν μου ήταν όλα αδιάφορα και λυπόμουν το κοριτσάκι; Θυμάμαι πως

την είχα λυπηθεί πολύ. Έως που ένιωσα έναν παράξενο και στην κατάσταση μου εντελώς απίστευτο πόνο. Είναι αλήθεια πως δεν μπορώ να αποδώσω καλύτερα εκείνη τη φευγαλέα αίσθηση, αλλά ήταν μια αίσθηση που συνεχίστηκε και στο σπίτι, όταν πια είχα καθίσει στο τραπέζι, και με τάραξε πολύ, όσο δεν είχα ταραχτεί εδώ και καιρό. Η μια σκέψη διαδεχόταν την άλλη. Μου φαινόταν λογικό πως εφόσον είμαι άνθρωπος και όχι μηδενικό, τότε μπορώ και να υποφέρω, να θυμώνω και να νιώθω ντροπή για τις πράξεις μου. Ας είναι. Αλλά αν σκοτωθώ, ας πούμε σε δυο ώρες, τότε τι με νοιάζει το κοριτσάκι και τι νοιάζομαι για ντροπές και για όλα τα άλλα σε αυτόν τον κόσμο; Θα μετατραπώ σε μηδέν, σε απόλυτο μηδέν. Ήταν άραγε δυνατόν, η συνειδητοποίηση πως τώρα θα σταματήσω εντελώς να υπάρχω, και πως άρα δεν θα υπάρχει τίποτα, να μην μπορεί να έχει την παραμικρή επιρροή ούτε στο αίσθημα του οίκτου για το κοριτσάκι ούτε στο αίσθημα της ντροπής μετά την παλιανθρωπιά που είχα κάνει;

Το όνειρο ενός γελοίου ανθρώπου

Λευκές νύχτες

Στο *Όνειρο ενός γελοίου ανθρώπου* ο συγγραφέας αφηγείται τις εμπειρίες ενός ατόμου που θεωρεί ότι η ανθρώπινη ύπαρξη δεν έχει νόημα ούτε αξία και αποφασίζει να δώσει τέλος στη ζωή του. Μια τυχαία συνάντηση με ένα νεαρό κορίτσι και ένα παράξενο ταξίδι θα ενσταλάξουν μέσα του την ελπίδα και την αγάπη για τον συνάνθρωπό του, δίνοντας νέο νόημα στη ζωή του.

Στις *Λευκές νύχτες* ένας νέος, μοναχικός και ονειροπόλος, περιπλανιέται μια καλοκαιρινή νύχτα στην έρημη Πετρούπολη. Στην προκυμαία του καναλιού θα συναντήσει μια γυναίκα που κλαίει. Εκείνη θα του μιλήσει για τη μοναδική ερωτική περιπέτεια της ζωής της κι αυτός θα την ερωτευτεί, ζώντας πρώτη φορά μια βαθύτερη ευτυχία.

Δύο συγκλονιστικές ιστορίες του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι στις οποίες αποτυπώνονται οι ενδόμυχες πτυχές της ανθρώπινης φύσης, ενώ οι ήρωες βρίσκονται σε μια αέναη αναζήτηση των χαμένων οδοδεικτών της ψυχής τους. Ο συγγραφέας μάς βοηθά να κατανοήσουμε τις ρωγμές της ανθρώπινης ύπαρξης, θεωρώντας ότι η απόσυρση από την πραγματικότητα μπορεί να οδηγήσει στην πνευματική ερήμωση και στην ηθική αδιαφορία.

